

Çift Yanlı Kayıt Yöntemin Tarihçesinin Anlatımı - 1933

Abdullah Nuri (İzmir Ticaret Mektebi Müdürü)
Vesikalar ve Muhasebe 1933 - İzmir

MUZAAF USULÜN TARİHÇESİ:

Usulü basita usulü müzaafanın yalnız bir parçasından ibaret olup hiçbir tarihçesi yoktur. Usulü müzaafaya ait ilk haberleri 1494 senesinde Fransisken rahibi Lukas Paçolonun «Summa de Arithmetica Geometria Proportioni et proportionalita namındaki eserinde görürüz. Bu eserin descripturis bahsinde mumai-leyh o zamanlar mutat olan usulü müzaafanın mahiyetini mufassalan tarif etmektedir.

İtalyanın defter tutma usulünün vatanı aslîsi olması bir tesadüf eseri değildir. İtalya o zamanlar bütün dünya ticaretine hâkim bulunmakta olup yalnız ticaret tekniği değil muhasebe tekniğinin de Floransa, Ceneve, Venedik ve Milâno gibi İtalyanın belli başlı merkezlerinde tekâmül ettiğini görürüz. Fakat muhasebenin tarihçesi iktisat tarihçesile de sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır. Mevcut nakit sistemi yalnız bir kasa hesabı talep, biraz sonra başlayan kredi sistemi ise harice ikraz edilen mebalığın, poliçe ile tedeyyünat ve matlûbatının da sıhhatini tazammun etmekte, kredi sistemi bütün ticaret muamelâtının ihatalı bir surette gözönünde bulundurulmasını icap ettirmekte idi. Bu suretle muhasebenin vatanı aslîsi, muhasebenin doğuş zamanları ve asrımızın kredi sistemi mahiyet itibarile tek bir asıl arz etmektedir.

İhtiyacın icap ettirdiği şekillere tevfikan müşterilerin, bayilerin mütedavil servet muamelâtını tespit

için evvelâ eşhas hesabâtı meydana çıkmış ve esas itibarile herkesçe malûm olan basit cemi, tarh ve bir müddet sonra da şimdiki şeklini almıştır. Buna XII. ve XIII. asırda emtia, kasa, senedat hesabâtı gibi kıyem hesabâtı ilâve edilmiş ve ancak XIV. asırda usulü müzaafa malûm olan şeklini bulmuştur. Bu halde Lukas Paçolo usulü müzaafanın mucidi olmayıp daha ziyade halen de meri bulunan muhasebe sistemini sabit kaideler haline getiren ve bu kaideleri bize ilk tanıtan bir âlimdir. Mumai-leyh bu faaliyetine Venediğin maruf tüccarlarından Ant. de Ropiansi oğullarının mürebbisi ve saray nazırı sıfatile imkân ve fırsat bulabilmiştir.

Usulü müzaafa XV. ve XVI. asırda İtalyadan Fransa ve Almanya'ya intişar etmiş, Venedik bilhassa Almanya (Nürnberg, Augsburg) tacirleri için âli bir ticaret mektebi mahiyetini iktisap etmişti.

Muzaaf sistem izlerinin Romalılar, Yunaniler ve belki de daha uzaklara kadar gidilerek Babililer ve Asurilere kadar imtidat edip etmediği hususunda maalesef elimizde şayanı itimat malûmat bulunmamaktadır.

XVI. Asırda İtalyan usulü bilhassa Almanyada nazari ve amelî olarak tedricen terakki ettirilerek inkişafa mazhar kılınmış ve bu asrın sonlarında tamamen taazzuv etmiş bulunmakta idi. Cenubî ve şimalî Almanyada neşredilmiş bulunan bir çok muhasebe eserleri ve el yazısı yazılmış muhasebe rehberleri bunun en bariz delâilini teşkil etmektedir.) XVI. Asırdaki İtalyan muhasebesinin kısa bir müddet devam eden parlak inkişafını Almanyada XIX asrın nısfına kadar süren bir devrei sükûn

takip etmiştir. Gerçi muhasebeye müteallik neşriyatta meselâ usulü basiteye avdet, muavin defterler tesisi muhtelif muhasebe usullerinin (Alman, İngiliz, Amerikan) inkişafı, muayyen faideli defter ve hesapların açılması (yevmiye defteri umumîsi) hesabâtı cariyeye gibi ıslâhat ve tadilâtтан ibaret münferit mesaiye tesadüf edilmekte ise de esas sistem belli başlı hiçbir tadile mazhar olamamıştır. Asırlardanberi usulü müzaafanın mahiyeti bize tarif ve izah edilmekte ise de bütün bu gayretlere rağmen mezkûr usul halka ötedenberi daima bir sistem manzarasını arzedelemiştir. Yalnız bankalarla büyük ticarethaneler bunu kullanmışlar, fakat diğer mesaliki ticariye, küçük tacirler için asırlarca esrarla muhat kalmıştır. Az mkitarda yetişgen kimseler, ticaret muamelâtı içinde büyüyen ve bu muamelâta merbut bulunan eski mektebin artık tarihi olan muhasibi usulü müzaafaya nüfuz kudretini haiz bulunmaktadırlar. Ticaret ve sanayi hususunda muazzam inkişaf arzedenden XIX. asırda bu ilim hususî ihtisas mekteplerinde umumileştirilmiş ve meslekleri itibarile ticaretle temas halinde bulunan kimselerin müşterek malı haline getirebilmiştir.

Son senelerde muhasebenin vâsi miyasta neşri ve ilmî olarak derinleştirilmesi hususunun temini bilhassa âli ticaret mekteplerine terettüp etmektedir.

Tacirin işlerini muayyen ve hesabî şekillerde tespit etmesinden ve muhasebe netayicinin muayyen zamanlarda envanter ve bilânço şekillerinde göstermesinden ibaret bulunan umumî âdet muhtelif münasebetlerle kanunlara da tesir icra etmiştir.

Ticaret kanununun esas mutiflerinden birisi müteşebbise şahsî ve yabancı vesaiti maliyeyi teşebbüsâtı ticariye ve iktisadiyesinde aynı gayede terkip edebilmek imkânını bahşetmeğe başlıyan kredi sistemi idi. Ticaret kanununda görülen iflâs cürümlerinin aslı da bu zamana irca olunabilir. Bundan başka hesaplaşma tekniğindeki muhtelif adetler, ticaret defterlerinin işhat kuvvetine müteallik mevaddan ibaret usulü muhakeme şekilleri vücuda getirmiş, nihayet vazii kanun muhasebe hakkında da katî ahkâm vaz'ına mecbur kalmıştır. Usulü müzaafanın müahher inkişafında en mühim hadise muhasebe ilminin kâr ve zararın tespitine teşmili olmuştur. Bu inkişaf bilânço tekniğinin vücut bulması ve Paciolonun bilmediği bilânço hesabının kabul edilmesinden ibarettir.